

“Umumta’lim maktabi o‘quvchilarida konfliktologik madaniyatni
shakllantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida”

Xudayberdiyev Oybek Gafurovich

xudayberdiyevoybekjon4@gmail.com

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

(PhD)mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Bugungi kunda umumta’lim maktabi o‘quvchilarida konfliktologik madaniyatni shakllantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida qarab kelinmoqda. Mazkur maqolaning mazmun mohiyati umumta’lim maktabi o‘quvchilarida konfliktologik madaniyatni rivojlantirishga hizmat qiladi.

Kalit so‘zlar. Nizo, pedagogik nizolar, konfliktologik madaniyat, kompetensiya, psixologiya, konfliktologik kompetentlilik.

Аннотация. Сегодня формирование конфликтологической культуры у школьников рассматривается как актуальная педагогическая проблема. Содержание данной статьи способствует развитию конфликтологической культуры у учащихся средних школ.

Ключевые слова. Конфликт, педагогические конфликты, конфликтологическая культура, компетентность, психология, конфликтологическая компетентность.

Annotation. Today, the formation of a conflict-based culture among schoolchildren is considered an urgent pedagogical problem. The content of this article contributes to the development of a conflict culture among secondary school students.

Keywords. Conflict, pedagogical conflicts, conflictological culture, competence, psychology, conflictological competence.

Bugungi kunda nafaqat tor kasbiy bilimga ega, balki samarali hamkorlikka qodir, o'z xatti-harakatlarini boshqara oladigan, boshqa odamlar bilan ziddiyatsiz munosabatda bo'ladigan va qiyin vaziyatlarda qaror qabul qila oladigan mutaxassis talab qilinadi. So‘nggi o‘n yillikda ta’lim natijasini baholashning “tayyorlik”, “ta’lim”, “umumiy madaniyat”, tushunchalaridan “kompetentlik”, “kompetensiya”

tushunchalariga qayta yo‘naltirilishi kuzatildi. Ta‘lim jarayoni sub'ektlarining o‘zaro ta‘siri jarayonida ularning "psixologik madaniyati". shaxsning konfliktologik ongini, uning nizolarni bashorat qilish, oldini olish, hal qilish qobiliyatini tavsiflash uchun tadqiqotchilar "konflikt kompetensiyasi", "konfliktologik kompetensiya", "konfliktologik madaniyat", "konfliktni ijodiy boshqarish" va boshqalar tushunchalaridan foydalanadilar. So‘nggi yillarda odamlar bilan samarali, xavfsiz va insonparvar o‘zaro munosabatlarni ta‘minlaydigan shaxsiy o‘zini o‘zi boshqarish mexanizmi sifatida shaxsning psixologik madaniyatini rivojlantirishga alohida e‘tibor berilmoqda. Bu shaxsiy neoplazma shaxsning yetuklik darajasini aks ettiradi. O‘qimishli shaxs g‘oyasi madaniyatli shaxs g‘oyasi bilan almashtiriladi, u uchun nafaqat tayyor bilim, ko‘nikma, balki ularni qo‘llash, shakllantirish va insonda xulq-atvorni o‘zgartirish madaniyati ham muhimdir.

Dunyoda umumiy o‘rta ta‘lim maktabi o‘quvchilarida ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirish, innovatsion yondashuvlar asosida konfliktologik madaniyatni shakllantirishga doir qator ilmiy izlanisahlr olib borilmoqda. Shu bilan birga, o‘quvchilarda affilyatsiya motivini qaror toptirish orqali samarali muloqotga tayyorlashning amaliy-texnologik tizimini takomillashtirish, reflektiv yondashuv asosida o‘z hissiyotlari va xulq-atvorini boshqarishning pedagogik-psixologik asoslarini aniqlashtirish, o‘quvchilarda umummadaniy kompetentlikni rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik mexanizmlarini takomillash alohida dolzarblik kasb etadi. Ilmiy tadqiqotimizning ob‘ekti bo‘lmish 10-11sinf o‘quvchilari, ya‘ni 16-17 yoshli o‘smir va o‘spirinlarda konfliktologik madaniyatni shakllantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida o‘rin egallagan.

Ma‘lumki o‘smirlik davri shaxs shakllanishi jarayonida muhim yetakchi o‘rin egallaydi. Ayniqsa shaxsning o‘z-o‘zini anglashi o‘z-o‘ziga baho berishi kabi muhim jihatlarning shakllanishi amalga oshadigan ushbu davrda bola shaxsiga qo‘yiladigan talablar bilan unnig ichki imkoniyatlari o‘rtasida munosiblik bo‘lishiga erishish juda muhimdir [1].

Bu yosh davrda bolalardagi o‘z-o‘ziga ishonchsizlik xususiyati shakllanishining oldini olish, aniqlangan kamchilikni o‘z vaqtida korreksiya qilish bolalarda faollikni shakllantirishda asosiy talab hisoblanadi. Bu hol bolalarda yuzaga keladigan turli nizolarni to‘g‘ri tahlil qilishga va ularni imkon darajasida bartaraf etishga o‘rgatishni taqozo etadi. Yuqoridagi holatlar o‘smir yoshidagi bolalarda konfliktlar

xususiyatlari va ularni bartaraf etish imkoniyatlarining pedagogik va psixologik jihatdan tadqiq etish shu kunda o'ta muhim muammolardan biri sanaladi.

Ba`zan o`smirlik va o`spirinlik davri xususiyatlarini yaxshi bilmasliklari sababli ko`pchilik hollarda oilada ota-ona va farzand, o`quv jarayonida o`qituvchilar bilan o`quvchilar o`rtasidagi turli xil ziddiyatlar uchrab turadi.

O`qituvchi va o`quvchi o`rtasidagi ziddiyat turli xil sabablarga ko`ra bo`lishi mumkin. Umuman olganda, noto`g`ri qo`yilgan maqsadlar, manfaatlar va ijtimoiy rol pozitsiyalari qarama-qarshiligi; raqiblarning psixologik nomuvofiqligi; kommunikativ madaniyat darajasining pastligi va boshqalar har qanday shaxslararo konfliktlarga sabab bo`la oladi [2]. Ammo, amalda, samarali izlash jarayonida maktabdagi ziddiyatli vaziyatlarni hal qilish usullari, ushbu sabablarni aniqlab olish va ularni ko`rib chiqish pedagogik faoliyat sharoitida mantiqan to`g`ri keladi. Intizomga oid bo`lgan, o`quvchilar va ayrim hollarda o`qituvchilar tomonidan sodir etiladigan ruhiy zo`riqish hamda konfliktlar, ta`lim jarayonida maktab intizomiy qoidalari va tartibining buzilishiga doir tipik holatlarning statistik manzarasini tavsiflash muhim ahamiyatga molikdir.

Didaktik hamkorlik sohasidagi konfliktlar orasida pedagogning o`smirlar bilimini baholashdagi xatolari salmoqli o`rin egallaydi. Chunonchi, o`qituvchi o`quvchilarning bilimini noto`g`ri baholaganda har ikki tomon orasida kuchli konflikt sodir bo`ladi. O`quvchilarning har xil predmet o`qituvchilarining metodik tayyorgarligiga bo`lgan e`tirozlari ko`pincha to`g`ri bo`lib chiqadi.

V.A.Suxomlinskiy pedagogik nizolarni “maktab faoliyatiga xos bo`lgan jiddiy, murakkab va ko`ngilsiz hodisa” deb ta`riflaydi. Ya`ni “pedagog va bola o`rtasidagi, o`qituvchi va ota-onalar o`rtasidagi, pedagog va jamoa o`rtasidagi nizolar – maktab faoliyatiga xos bo`lgan jiddiy, murakkab va ko`ngilsiz hodisadir. Nizo ko`pincha o`qituvchining o`quvchi shaxsi to`g`risida noto`g`ri o`ylashi sababli kelib chiqadi. Bola shaxsi to`g`risida ijobiy fikrda bo`lish pedagogik nizolar kelib chiqishining oldini oladi. Nizolarga yo`l qo`ymaslikka erishish – o`qituvchining pedagogik zukkoligining muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Nizoni oldini olib pedagog jamoaning tarbiyaviy kuchini saqlaydi va hosil qiladi” deb ta`kidlaydi [3].

Shunday qilib, pedagogik nizolar har bir o`quvchi va o`qituvchi pedagogik faoliyatining uzviy ajralmas qismi va tarkibi bo`lib, o`qituvchi pedagogik nizolar nazariyasi va amaliyoti bo`yicha bilim, ko`nikma va malakalarga hamda konfliktologik kompetentlikka va konfliktologik madaniyatga ega bo`lishi lozim.

Nazariy tahlil natijalari nizolar, pedagogik nizolar va ularning mohiyati masalasi pedagogika, psixologiya hamda boshqaruv sohalarida o'ziga xos dolzarblik kasb etuvchi muammolardan biri ekanligini to'la tasdiqladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati

1. Petrovskiy A.V. “Yosh psixologiya va pedagogik psixologiya”. M.MGU.1979, 26-29bet.
2. Клименских М. В., Ершова И. А. “Педагогические конфликты в школе”: М-во образования и науки Рос. Федерасии, Урал, федерал, ун-т. - Екатеринбург: Изд-во Урал, ун-та, 2015. — 76 с.
3. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива. – М.: Просвещение, 1981. – С. 185.
4. Almetov N. Sh. O'quv-tarbiya jarayonida xalq pedagogikasining tarbiyaviy imkoniyatlaridan foydalanish /O'qit. uchun. qo'll. – Chimkent Jan. KozMITI, 1993. – 90 b.
5. Davletshin M.G. Zamonaviy maktab pedagogsining psixologiyasi. –T.: O'zbekiston, 1999. – 30 b.

Research Science and Innovation House